

Bölcsődék Országos Módszertani Intézete

ELŐADÁSOK – KÖZLEMÉNYEK

DOKUMENTUMOK

MÓDSZERTANI LEVELEK,

IRÁNYELVEK

MÓDSZERTANI LEVÉL
BÖLCSŐDEI ADAPTÁCIÓ

BÖLCSŐDEI ADAPTÁCIÓ a bészakheggyel együtt léte 3 hó, any a pped teljesen ráhangolódik a bészakheggyi zlekre. Az a pped any, amely szoren a pped bészakheggyi kiakad, megcsodál. Gyermekét edző idősorban ezeket.

A csecsemő és a kisgyermek számára a személyi és a tárgyi környezet állandósága adja a nyugalmat és a biztonságot, ami egészséges fejlődésének elengedhetetlen feltétele.

A gyermek természetes környezete a család. Az élet első éveiben a kisgyermeknek fokozottabban van szüksége egyéni bánásmódra. Ebben az életkorban a fejlődés egyik biztosítéka a gyermek iránti érdeklődés személyessége, szilárd személyi kapcsolaton alapuló biztonságérzet megteremtése. A családban ezt a biztonságot az anya adja. *Él, megvalósítás, példák.*

Különböző vizsgálatok felhívták a figyelmet arra, hogy minél korábban szakad el a gyermek az anyától, annál nagyobb a veszélye annak, hogy egészséges pszichés és somatikus fejlődése törést szenved, amennyiben az anya szerepét betöltő személy nem biztosított számára.

Napjainkban a bölcsőde a nevelési intézmények első állomása lett. Társadalmunk átalakulása, az anyák munkavállalása hívta életre a bölcsődéket. A bölcsőde megosztja az anyával a nevelés gondjait és az anya távolléte alatt gondoskodik a gyermek egészséges fejlődésének feltételeiről.

A bölcsődébe felvett gyermek sajátos helyzetbe kerül, életében teljes fordulat következik be:

- el kell viselnie az anyától való részleges elszakadást, ami ebben az életkorban nagy megterhelést jelent számára;
- alkalmazkodnia kell az új környezethez, az öt gondozó felnőttkehez és a csoportban élő azonos korú többi gyermektársaéhoz;
- gyakran teljes eddigi napirendje megbomlik és egy új napi ritmusra kell átállnia;
- kettős elvárásoknak kell eleget tennie, az otthoniaknak és a bölcsődeieknek;
- a csoport élet korlátai nehezítik az önálló tevékenység, az én-érvényesítés kibontakozását;
- a csoportba kerüléssel rendkívüli módon megnő a fertőzések veszélye is.

A környezet mikroszociális feltételeinek megváltozása, egy új viselkedési forma kialakítása, az adaptációs mechanizmusok megfeszített tevékenységét igényli. Ez a helyzet áll elő akkor, amikor a gyermek a megszokott, védő családi környezetből bekerül egy új környezetbe, – a bölcsődébe. Ez az úgynevezett kényszerű adaptáció állapota. Amennyiben ez túlzott megterhelést jelent a szervezet számára, létrehozhatja az adaptációs szindrómát. Jellemzői: negatív emocionális állapot (sírás, depresszió, agresszió), az alvás, az étvágy különböző zavarai, a vegetatív működések és a szervezet reakcióképességének megváltozása, aminek eredményeként csökken az immunbiológiai reakcióképesség és a szervezet ellenálló képessége, és a gyermek megbetegszik. *Érind devedb*

Ez már a patológiás adaptáció állapotának jellemzője.

Különböző szerzők (N.M. Akszarina, Kubat, Pomerska) kutatásai azt bizonyítják, hogy a bölcsődés gyermekek gyakrabban betegek, mint a családban nevelkedő kortársaik. Különösen gyakori a megbetegedés a bölcsődébe kerülés időszakában.

Ugy tűnik, hogy a bölcsődei első megbetegedés nem az évszakkal és nem a bölcsőde epidemiológiai helyzetével függ össze, hanem részreakció arra a környezetre, amelybe a gyermek került. (Pavlaszkova 1968.)

Ezeket a jelenségeket, problémákat a bölcsődével foglalkozó szakemberek valamennyien jól ismerik.

Intézetünkben is folytattunk vizsgálatokat a bölcsődei adaptációt befolyásoló tényezők felkutatására, különösképpen arra vonatkozóan, hogyan lehetne az adaptációt megkönnyíteni. Bár a teljes adaptáció – a környezethez, a felnőttekhez, a társakhoz, az új életmódhoz való alkalmazkodás – eddigi vizsgálataink szerint kb. 3 hónapot vesz igénybe, azt tapasztaltuk, hogy

8. A nyolcadik napon marad először ebédig, s ha van kedve, ott is ebédelhet, de lefektetés előtt hazaviszik.
9. A tizedik napon kínálja fel először a gondozónő, hogy ebéd után ott maradhat lefeküdni.
10. Csak a tizenkettedik naptól tölti a gyermek az egész napot a bölcsődében. A gyermekek többsége, ekkor már szívesen eszik és alszik is ott.
11. A szoktatás egész ideje alatt a gondozónő mindennap részletesen tájékoztassa a szülőket a történekről. Mondja el a nehézségeket is, valamint azt, hogy evett-e aludt-e a gyermek. Különösen arra hívja fel a figyelmet, ha nem aludt, otthon fektessék le korábban, hogy ki tudja pihenni magát.
12. Az első orvosi vizsgálat és státusz felvétel, csak a szoktatási idő végén történjen. Ha a gyermeknek ebben az időben védőoltása esedékes, azt ajánlatos legalább 6 héttel elhalasztani (kivétele a Sabin csepp).

Ezzel a fokozatos szoktatással sikerült elérni, hogy a gyermekek sokkal kevesebbet sírnak, már a harmadik naptól kezdve elfogadják a gondozónőt, ill. kapcsolatot vesznek fel társaikkal. Ami még feltűnőbb, sokkal hosszabb időn keresztül nem betegsznek meg, mint azok, akik hirtelen kerülnek bölcsődébe. Betegségük nem hosszadalmas, könnyű lefolyású és felgyógyulásuk után könnyen, heves ellenkezés nélkül újra beilleszkednek a bölcsődébe.

A fővárosban, de egyes vidéki városokban is az adaptálódás megkönnyítése végett, néhány napig az anyát is beengedik a gyermekszobába.

Erre tapasztalataink szerint nem minden bölcsődében vannak meg a feltételek.

Ha mégis az anyával való hozzászoktatást kívánják bevezetni, saját tapasztalataink alapján azt javasoljuk, hogy az is 12 napig tartson és a következő módon zajljék le. Az anyát a gondozónőkéhez hasonló védőöltözettel kell ellátni.

Az első héten mindennap 1/2 – 1 órával hosszabb időt töltsön a gyermek a bölcsődében az anyával együtt. Első napon a gondozási műveleteket még az anya látja el, a gondozónő jelenlétében. Második naptól már a gondozónő látja el a gondozási feladatokat az anya jelenlétében. Az anya bölcsődei bentléte idején más gyerekekkel kapcsolatot ne vegyen fel és a csoportszobához tartozó helyiségeken kívül (átadó, fürdőszoba, terasz, játszóudvar) más helyiségekben ne tartózkodjon. A második hét ugyanúgy zajlik le, mint anya nélküli szoktatás esetén.

Jelen ismereteink birtokában javasoljuk valamennyi bölcsődének, hogy az új gyermekeket akár anyával, akár anya nélkül, fokozatosan szoktassák hozzá az új környezethez, ennek a szoktatásnak az optimális időtartama 10–12 nap.

lényegesen csökkenteni lehet a megrázkódtatást, az adaptációs nehézségeket, és el lehet kerülni a szindróma kialakulását, ha a gyermekek megterhelése fokozatos, azaz, ha fokozatosan szoktatják őket a bölcsődéhez. Tapasztalataink szerint ehhez 10–12 nap szükséges.

A fokozatos szoktatás lényege:

1. A bölcsődébe felvett gyermek szülei, még mielőtt a gyermek járni kezd a bölcsődébe a bölcsőde vezető, az a gondozónő akihez a gyermek kerülni fog, és aki később a saját gondozónője lesz, elbeszélget.
Részletes anamnézist vesznek fel a gyermek egész addigi életéről, részletesen tájékozódnak otthoni napirendjéről, étkezéséről, alvásáról, szokásairól, otthon használt becenevéről.
Ismertetik a szülőkkel a bölcsőde napirendjét, étkezési rendjét, és kérik, hogy a szülő próbálja az otthonit közelíteni a bölcsődeihez. A megszokott környezetben, az anyától ugyanis könnyebben fogad el a gyermek bizonyos változásokat, mint az új környezetben, kevésbé ismert személyektől.
Viszont amiben lehet, a bölcsőde alkalmazkodik a gyermek szokásaihoz.
E beszélgetés alkalmával kell tájékoztatni a szülőket a fokozatos szoktatás előnyeiről, lefolyásáról, s megbeszélni, hogy mikor fog rá sor kerülni. Erre azért is szükség van, hogy az anya, ennek megfelelően időzíthesse munkábaállásának időpontját saját munkahelyével.
2. A gondozónő, akihez a gyermek kerülni fog, a felvételt megelőző héten otthon meglátogatja a gyermeket, ekkor csak ismerkednek egymással. A gyermek, az anyával a bölcsődébe járást megelőzően 1–2 nappal meglátogatja a gondozónőt a bölcsődében, és ott ismerkedik a csoporttársakkal, játékokkal.
3. Egy gyermek csoportba (10 gyermek) egy időben csak 2 új gyermeket lehet szoktatni, ezért előre hosszabb időre meg kell tervezni az egyes gyermekek bölcsődébe járásának kezdetét.
4. Az új gyermeket első naptól kezdve ugyanaz a gondozónő veszi át az anyától és adja ki az anyának, akivel előzőleg már ismerkedtek.
Ő a gyermek „saját” gondozónője és az is marad a gyermek óvodába kerüléséig. A „saját” gondozónő jobban ismeri a többinél a gyermek egyéni megnyilvánulásait, tulajdonságait, szokásait, több meghittséget tud nyújtani neki.
Annak érdekében, hogy mindennap a „saját” gondozónője fogadhassa, a bölcsődéhez szoktatás idején a gondozónői beosztást úgy kell alakítani, hogy ugyanaz a gondozónő két héten keresztül ugyanazon műszakban dolgozzon.
5. A felvett gyermek első nap csak 1 órát marad a bölcsődében, majd reakciójától függően napról napra 1/2 – 1 órával hosszabb ideig.
Átvételkor az anyával mindennap meg kell beszélni, hogy pontosan hány órákor jön a gyermekért, majd az anya a gyermektől elbúcsúzva távozik.
6. Célszerű, ha a szoktatás első napjaiban a gyermek a reggeli étkezés után érkezik a bölcsődébe, s a következő étkezés előtt távozik.
7. A negyedik – ötödik napon érkezik meg a reggeli időpontjára és ekkor őt is megkínálja reggelivel.

Bölcsődei adaptáció c. módszertani levél kiegészítő anyaga a szülővel történő fokozatos bölcsődei beszoktatáshoz.

1979-ben a Bölcsődék Országos Módszertani Intézete módszertani levelet adott ki a bölcsődés gyermekek adaptációjának megkönnyítésére.

A fokozatos beszoktatás módszere jelentősen megkönnyíti a kisgyermek beilleszkedését a bölcsődei közösségbe és csökkenti az adaptáció során fellépő negatív jelenségeket. Nem küszöböli ki azonban az anyától való azonnali elszakadás élményét és nem nyújt elegendő lehetőséget a szülő – gyermek kapcsolat mélyebb megismerésére, a gyermek igényeit kielégítő gondozási – nevelési módszerek összehangolására, esetleges korrekciójára.

Elsősorban a gondozónőknek ad valóban hasznosítható adatokat a szülők számára a bölcsőde megismerése továbbra is felszínes, formális marad, ismereteik csupán az új környezetben való tájékozódáshoz elegendők. A bölcsőde életének fontos területei változatlanul rejtve maradnak a szülők előtt.

Öröndetes jelenség, hogy a bölcsődét igénybe vevő fiatal szülőkben egyre inkább megfogalmazódik az az igény, hogy aktív részesei legyenek gyermekük első közösségi életének. E kettős igényt, a gyermek érdekében minden területre kiterjedő fokozatos beszoktatást és a szülő számára nyitott bölcsőde kialakítását kívánja szolgálni, több éves tapasztalat eredményeit figyelembe véve, a szülőkkel történő fokozatos beszoktatás módszere.

Az 1979-ben kiadott módszertani levél már javaslatot tesz a beszoktatás fokozatos jellegének megtartásával a szülővel való beszoktatás módszerének alkalmazására is, de nem tér ki a módszer alkalmazásának feltételeire.

Ma már országosan elfogadottá vált a fokozatos beszoktatás módszere. A bölcsődék zsúfoltságának csökkenése, tárgyi és szakmai színvonalának javulása megteremtette a lehetőséget a szülővel történő fokozatos beszoktatás módszerének országos elterjesztésére.

A szülővel történő fokozatos beszoktatás nemcsak a gyermek számára jelent előnyöket, hanem hatással van a család és a bölcsőde kapcsolatának alakulására, megváltoztatja a formális együttműködést azáltal, hogy lehetőséget nyújt a család és a bölcsőde gondozási – nevelési módszereinek összehasonlítására, a közös célok együttes megvalósítására. Azokban a bölcsődékben, ahol ezt a módszert már bevezették, tapasztalták azokat a pozitív jelenségeket, amelynek során az adaptációs idő rövidült, a gyermekek fejlődése kiegyensúlyozottabbá vált, a szülő és a bölcsőde kapcsolata megváltozott.

A szülővel történő fokozatos beszoktatás módszerének szervezési feltételei

A szülővel történő fokozatos beszoktatás a szülő önkéntes részvételén alapul.

A gondozónő az első találkozáson (szülői értekezlet, családlátogatás) ajánlja fel a lehetőséget, megvilágítva a szülő számára e módszer előnyeit. Részletesen tájékoztatja a szülőt a beszoktatás idejéről, a szülő részvételének módjáról, az együttműködés formai és tartalmi követelményeiről, és arról, hogy a szülők bármelyike élhet ezzel a lehetőséggel.

A beszoktatás idejére a bölcsődében egy helyiséget alkalmassá kell tenni a szülők átöltözésére, valamint azokra a rövidebb – hosszabb időszakokra, amikor a szülő már nem tartózkodik együtt gyermekével, de még nem hagyja el a bölcsődét, hogy a várakozási időt kényelmesen, a bölcsőde rendjét nem zavarja, tudja eltölteni.

A bölcsőde higiénés követelményeit szem előtt tartva, a gondozónőnek gondoskodnia kell arról, hogy a szülő a bölcsődében védőköpenyben és védőpapucsban legyen. A helyi lehetőségekhez igazodva ezt vagy a bölcsőde biztosítja a szülő részére, vagy a szülő hozza magával úgy, hogy ezt csak a bölcsődében használja. Szükség esetén a bölcsőde gondoskodik ennek tisztántartásáról.

Az együttgondozás idejére megfelelő feltételeket kell biztosítani a fürdő és csoportszobákban.

Csecsemő és kistipegő gyermekek tisztázásához és lemosásához a fürdőszobában levő pólyázóasztalt és füröszttőt kell felajánlani, ölben való étkezéshez az etető-asztalt, úgy, hogy ez ne zavarja a csoporthoz tartozó többi gyermek gondozását, de külön berendezési tárgy elhelyezésére se legyen szükség.

A szülő számára a bölcsődei tartózkodás idején kézmosás lehetőségét minden esetben biztosítani kell, lehetőleg a gondozónőkével azonos helyen, az ehhez szükséges eszközökről (szappan, papírtörölköző, stb.) a bölcsődének kell gondoskodni.

A szülővel történő fokozatos beszoktatás előkészítése során meg kell tervezni a gondozási műveletek napirendi összehangolását, a gondozónők munkarendjét, úgy, hogy a gondozónő a szülő jelenléte idején valóban figyelemmel tudja kíséni az anya – gyermek kapcsolatát, mind gondozási műveletek közben, mind egyéb helyzetekben.

Új csoport indulásakor a gondozónők a beszoktatás időpontjához igazodva, megváltozott munkaidőben, párhuzamosan dolgoznak mindaddig, amíg nem válik szükségessé a bölcsőde nyílvántartásához igazodó eredeti munkarend.

Hangsúlyozottan fontos a csoport összehangolt, tervezett és szervezett munkája, ami biztosítja a csoport zavartalan életét a beszoktatás ideje alatt is, és a szülő számára kedvezővé teszi a nevelői légkört.

A beszoktatás menete

A szülővel történő fokozatos beszoktatás a korábban bevezetett fokozatos beszoktatáshoz hasonlóan történik, azaz a gyermek bölcsődei tartózkodásának idejét fokozatosan növeljük.

Célszerű, ha a beszoktatás két hétig tart, de esetenként ez a gyermek viseikedésétől függően növelhető, illetve csökkenthető.

A beszoktatás az első héten a szülővel együtt történik, a második héten már a szülő állandó jelenléte nélkül, de rövidebb és fokozatosan emelt idővel.

A beszoktatás bármely napszakban történhet, szükséges azonban a gyermek otthoni napirendjét és a beszoktatás időpontját egyeztetni.

Eltérően a szülő nélküli fokozatos beszoktatástól, lehetőség van arra, hogy már az első napokban is hosszabb időt tartózkodjon a gyermek anyjával együtt a bölcsődében.

A beszoktatás első napjaiban a szükséges gondozási műveleteket a szülő végzi a bölcsődében, így ezek sorrendjének és fokozatos bevezetésének jelentősége csökken. A szülő már az első napon is megegetheti vagy altathatja a gyermeket a bölcsődében.

A beszoktatás első hetében úgy kell az időt növelni, hogy a szülő a gyermekével valamennyi gondozási műveletet elvégezhesse és a gondozónő ezeket megfigyelhesse.

Egy csoportba egy gondozónőhöz azonos időben egy szülő és gyermeke érkezen, hogy a tervezett időben a gondozónő tudjon a szülővel és a gyermekkel foglalkozni.

Azonos csoportban dolgozó gondozónők egymástól függetlenül, párhuzamosan végezhetik a beszoktatást, de két szülőnél több nem tartózkodhat a csoportban, mert megzavarná a csoport életét és az együttműködés feltételeit már nem lehet biztosítani.

Új csoport kialakítása esetén célszerű egyszerre két gyermeket beszoktatni, hogy a gyermekek könnyebben megszokják társaik jelenlétét.

A szülő a bölcsődében csak saját gyermekével foglalkozhat. Az előkészítés során erre fokozottan fel kell hívni a figyelmet, és a beszoktatás során ennek az elvárásnak érvényt kell szerezni.

A gondozónő a gyermek együttműködésétől függően, már az első napokban próbálkozik a kapcsolat kialakításával, kísérletet tehet egy-egy gondozási részművelet elvégzésére is a szülő jelenlétében (pl. kínálás, orrtörölés, cipő bekötése, lehúzása stb.).

A beszoktatás harmadik-negyedik napjától azonban, szükséges, hogy a gondozónő a szülő jelenlétében fokozatosan átvegye a gyermek gondozását. Így egymás mozdulatainak, gondozási műveleteinek megfigyelésével lehetővé válik e műveletek összehangolása, a szokások átvétele, ezek megbeszélése és korrekciója is. Erre az időre a gondozónőnek már úgy kell a kapcsolatot a gyermekkel kialakítania, hogy a gyermek ébrenléti ideje alatt, játék időben az anya, illetve a szülő rövidebb, hosszabb ideig egyedül hagyja a gyermeket.

Az új környezethez való alkalmazkodás fokozottabb megterhelést jelent a gyermekeknek, ezért gondoskodni kell arról, hogy igényeiknek, egyéni szükségleteiknek megfelelően kipihenjék magukat, esetenként megemelt alvás szükségletüket kielégítsük.

Különösen fontos a megfelelő alvásidő biztosítása azoknak a kisgyermeknek, akik a napi egyszeri alvásra való áttérés időszakában vannak. Ezeknek a gyermekeknek a beszoktatás idején és az azt követő adaptációs idő alatt szükséges még a napi kétszeri alvás lehetőségének a biztosítása, illetve az átállás fokozatos, szülővel egyeztetett bevezetése.

Hasonlóan fontos az étkezési idők és szokások fokozatos egyeztetése is.

A fokozatos beszoktatás új lehetőséget nyújt a család és bölcsőde kapcsolatának kialakításához, a kölcsönös együttműködéshez. Új feladatok elé állítja a gondozónőket és szülőket egyaránt. A szülő és a gondozónő kapcsolata döntően befolyásolja a gyermek bölcsődei adaptációját és közvetlen hatása van a gyermek egész bölcsődei életére.

A gyermekkel való kapcsolat kialakulását meg kell előznie a gondozónő részéről a szülő személyének elfogadása, a hivatástudatból eredő együttérzés és segítő szándék.

A gyermek iránti figyelem, szeretetteljes odafordulás a szülőben megerősíti a gondozónő iránti bizalmat. A bölcsődében tapasztalt nevelői légkör, a gondozónő szakmai tudása, a szülővel szemben tanúsított magatartása tekintélyének elfogadását, a bölcsődei munka elismerését és értékelését eredményezi.

Csak a szakmailag jól felkészült, tapasztalatokkal rendelkező gondozónő képes a kívánt együttműködés kialakítására, szülővel – gyermekkel egyaránt.

A gondozónők képzésük során egyelőre alig kapnak ismereteket a szülővel való kapcsolat kialakításának módszereiről, ezért azokban a bölcsődékben, ahol a szülővel történő fokozatos beszoktatást kívánják bevezetni, szükséges a gondozónőket a házi továbbképzések keretén belül erre felkészíteni. Kezdetben az említett módszert célszerű csak egy részlegben bevezetni és a tapasztalatok elemzése után fokozatosan kiterjeszteni a többi részlegre is.

A fokozatos bevezetés szükségességét indokolják azok a tapasztalatok is, ahol e módszer kellő ismerete és előkészítése nélkül, kötelező érvénnyel alkalmazzák a szülővel történő beszoktatást majd negatív tapasztalatok, kudarcélmények után elvetik azt.

Gyakran értelmezik szülővel történő fokozatos beszoktatásnak azokat a próbálkozásokat is, ahol a szülő az első napon elkíséri gyermekét, bemutatják neki a bölcsődét, esetleg egy rövid időt együtt is marad gyermekével.

Ezeket a próbálkozásokat is pozitívan kell értékelni, egy-egy fokozatnak tekinthetők.

A szülővel történő fokozatos beszoktatás módszerének eredményessége azonban egyértelműen abban rejlik, hogy a gyermek számára a család és a bölcsőde aktív együttműködésével teremtdnek meg a feltételek a bölcsődei élet elfogadására.

MÓDSZERTANI LEVÉL

**FOLYAMATOS NAPIREND
A BÖLCSÖDÉBEN**

1981.

Az otthon nevelkedő csecsemőt élete első hónapjaiban általában anyja gondozza. Egymásra hatva, kölcsönösen alakítják ki napirendjüket, — legharmónikusabban úgy, hogy a csecsemő megtanulja szükségleteit jelezni, az anya megtanulja a jelzések jelentését és a kielégítés módját.

A csecsemő fiziológiai szükségletei az élet biológiai ritmusát követve egy-egy napon belül általában szabályos rendszerességgel lépnek fel, ezért alapvető követelmény, hogy a szükségletek kielégítése is ezt a ritmust követve, állandó rendszerességgel történjék. Harmónikus körülmények között így alakul ki a csecsemő és az anya napirendje. Az élet ritmusa által meghatározott, szabályosan betartott napirend nemcsak a csecsemő szükségleteinek rendszeres kielégítését biztosítja. A helyes ritmusú, szabályos napirend megkönnyíti a gyermek számára a megszokást, az alkalmazkodást, fokozza biztonságérzetét és nyugalomát.

A bölcsődében több — általában 10 — azonos korcsoportba tartozó, hasonló szükségletekkel rendelkező gyermek van egy csoportban. Akár egymáshoz hasonló, akár egymástól eltérő napirend szerint éltek otthon, a bölcsődében a felnőttek egyidejűleg több gyermek szükségleteinek kielégítéséről kell gondoskodnia. Ezért elengedhetetlen a gyermekek napirendjének bölcsődei szinten történő összehangolása.

A gyermek fiziológias szükségleteinek ritmusához alkalmazkodó, jól kialakított napirend — amellett, hogy lehetőséget teremt a szükségletek sietség nélküli, megfelelő kielégítésére s az aktív tevékenység és a pihenés megfelelő váltakozására — megkönnyíti a gyermek időbeli tájékozódását saját életében és környezete életében egyaránt. Lehetővé teszi számára a rendszeresen ismétlődő, egymáshoz kapcsolódó események „előrelátását”, ezáltal elősegíti alkalmazkodását, megalapozza és fokozza biztonságérzetét.

Ezért igen komoly feladatot jelent a gyermekintézmények szakemberei számára a közösségbe kerülő gyermek napirendjének kialakítása.

I.

A FOLYAMATOS NAPIREND KIALAKÍTÁSÁNAK ÁLTALÁNOS ELVEI

1. A gyermekközösség napirendjének úgy kell a közösség szükségleteit és igényeit kielégíteni, hogy közben az egyes gyermek szükségleteit és igényeit is figyelembe vesszük.
2. Figyelembe kell venni a bölcsőde nyitvatartását, a reggeli nyitás és a délutáni zárás időpontját.
3. A gyermek bölcsődei napirendjének kialakításánál az otthoni körülményekkel, eseményekkel mindenkor számolnunk kell. Arra törekszünk, hogy a gyermek bölcsődei napirendje és otthoni napirendje összhangban legyen.
4. A gyermek szükségletei és igényei együtt változnak életkorával, fejlődésével (pl. csecsemőkortól nő az ébrenléti idő, csökken az étkezések száma, változik a gyermek mozgása, módosul játékigénye stb.), így a szükségletek, igények kielégítési módjának is az életkornak megfelelően változnia kell. Ennek megfelelően külön kell kialakítani a csecsemő, a típegő, valamint a nagycsoport napirendjét (ld. IV. fejezet).

5. A csoportok napirendje az év folyamán is módosul, egyrészt a gyermekek fejlődésének, s így szükségleteik változásának, másrészt az évszakok, s így az életmód változásának megfelelően (a szeptemberben 7–8 hónapos csecsemő júniusra csaknem másfél éves, az pedig, aki szeptemberben másfél év körül van, tavaszra már több, mint 2 éves, tehát mások a szükségletei; amellett télen a levegőzést több előkészület előzi meg, tavasztól viszont fokozatosan nő a szabadban való tartózkodás ideje stb.). Egyéb körülmények is szükségessé tehetik a napirend módosítását. A csoportok napirendje tehát nem statikus, hanem azt a szükségleteknek megfelelően rugalmasan kell változtatni, de soha sem ötletszerűen, hanem mindig körültekintő megfontolás és megbeszélés alapján.

II.

A NAPIREND ÖSSZEÁLLÍTÁSÁNAK GYAKORLATI SZEMPONTJAI

1. A napirendet olyan pontosan és átgondoltan kell megszervezni, hogy elegendő idő jusson valamennyi gondozási művelet nyugodt elvégzésére. A gondozónő csak nagyon pontos átgondolás alapján tudja elvégezni sokirányú feladatait. Rossz megoldás, ha ehelyett az egyes gondozási műveletek végzését gyorsítják meg. Sem a gyermeknek, sem a gyermek iránt érdeklődő gondozónőnek nem jó, ha a gondozási műveletek kapkodva, a lehető legrövidebb idő alatt bonyolódnak le.
Az egyenletes, sietség nélküli, nyugodt munka feltételeit csak az intézmény átgondolt, összehangolt munkája teremti meg.
2. Külön kell összeállítani minden gondozási egység s ezen belül külön a csoportok napirendjét, valamint – a napirendhez szabva – az egyes gondozónők munkarendjét. A technikai személyzet munkarendje is rugalmasan a csoportok munkarendjéhez alkalmazkodik.
3. Az egyes csoportok napirendjének kialakításakor gondosan figyelembe kell venni minden egyes gyermek életkorát, igényeit.

III.

A GONDOZÓNŐI MUNKAREND ÖSSZEÁLLÍTÁSA

A jól átgondolt, áttekinthető napirend a gondozónő munkáját is könnyebbé, szervezettebbé teszi.

Az egyes gondozónők munkarendje az adott gondozási egység – s ezen belül az adott csoport – napirendjéhez a következő főbb szempontok figyelembevételével alkalmazkodik:

1. Milyen korú és összetételű a csoport?
2. Általában hány órákor hozzák és viszik el az egyes gyermekeket?
3. Hány gyermeket kell ellátnia egy gondozónőnek? Figyelembe kell venni, hogy hány gyermek van egy egységen belül, és azokat hány gondozónő látja el.

A gyermekek napirendjét nagy vonalakban már az őszi beszoktatás ideje alatt szükséges kialakítani, a gondozónői munkarend azonban csak akkor alakul ki végleges formában, amikor a csoportnak már teljes a gyermek-létszáma.

A beszoktatás ideje alatt pontosan figyelni kell az egyes gondozási műveletekre fordított időt, s amennyiben az így kikísérletezett napirend kielégítőnek bizonyul – a továbbiakban ehhez kell alkalmazkodni.

A csoport gondozónőinek lépcsőzetes munkaidőbeosztásánál figyelembe kell venni

1. a csoportban levő gyermekek életkorát,
2. azt a tényt, hogy a legtöbb gondozási feladat a délelőtti órákra esik.

Ezért célszerű a gondozónői munkarendet úgy összeállítani, hogy az ölelkezési idő minél hosszabb legyen és annak minél rövidebb szakasza essen az alvásidőre.

A gondozónői munkarendet esetleges létszámkiegészítés (betegség, szabadság, munka melletti képzés stb.) esetére is külön össze kell állítani. Inkább csoporton belül vállaljanak hosszú műszakot, mintsem, hogy idegen gondozónő lépjen a csoportba helyettesíteni.

A gondozónők munkabeosztása olykor személyes áldozathozattal, lemondást is igényel. A jó gondozónő mindenkor a rábízott gyermekek érdekében, a bölcsőde általános munkarendjét jól megértve igyekszik vállalni ezt.

IV.

A FOLYAMATOS NAPIREND MEGVALÓSÍTÁSA AZ EGYES KORCSOPORTOKBAN

Az egyes korcsoportok napirendjének összeállításakor figyelembe kell venni a csoport pontos korösszetételét s a gyermekek megoszlását a gondozónők között. A „saját gondozónő” – rendszer elvének értelmében a csoport 5–6 tagú alcsoportokra oszlik.

A felmenő rendszer megvalósítása érdekében jó, ha a csoporton belül megközelítően hasonló korú és hasonló fejlettségű gyermekek kerülnek egy gondozónőhöz. Így az esetleges következő évi átcsoportosításkor, vagy az óvodába való átadáskor a fiatalabbak saját gondozónőjükkel maradnak vissza (év közben még akkor sem szabad gyermeket másik csoportba áthelyezni, ha erre a csoportlétszám okot adna).

A 2–3 éveseknél azért is ajánlatos ennek az elvnek az alkalmazása, mert könnyebb a hasonló korú és fejlettségű gyermekek érdeklődésének kielégítése, játékfejlettségi szintjüknek megfelelő körülmények megteremtése s a napirendben előírt feladatok lebonyolítása.

1. A csecsemő – kistipegő csoport (4–18 hónapig)

A csoportba tartozó csecsemőket a gondozónő mindig állandó, meghatározott sorrendben gondozza.

Egy-egy csecsemő egyszeri felvételekor a gondozónő az összes összetartozó gondozási műveletet végezze el egymás után. Pl. a tisztázást közvetlenül kövesse ugyanannak a csecsemőnek az etetése, a személyi higiéné maximális betartásával, öltöztetése és szabad levegőn való altatása, ill. hempergőbe való elhelyezése. A következő gyermeknél ezután ugyanaz az eseménylánc ismétlődik, s így kerül sorra egymás után valamennyi csecsemő, naponta megközelítően azonos időben.

Tehát pl. az első gyermek már régen alszik, amikor az utolsó etetése, ill. fektetése történik.

Az így megvalósított folyamatos gondozási rendszer előnyei:

- a) A gondozónő nyugodtabb légkörben láthatja el a csecsemőt, több időt fordíthat a gyermekkel való együttműködésre.

b) Kiiktathatjuk azt az állandó zaklatást, amit a műveletek szétaprózása okozna a csecsemőknek.

A folyamatos gondozás sorrendjének kialakításakor a gyermekek érkezési idejét, valamint egyéni adottságaikat és szükségleteiket is szem előtt kell tartani (pl. korábban érkező, fáradt csecsemőt már a reggeli órákban le kell fektetni).

Fontos, hogy a gondozónők a gyermekek kialakult gondozási sorrendjét az ölelkezési időben is betartsák; természetesen ilyenkor mindegyik a „saját” gyermekeit látja el.

Ha a csoportban idősebb gyermekek is vannak, ill. ha csecsemő-kistipegő vegyescsoportról van szó, akkor a két alcsoport napirendje külön-külön zajlik.

Ha a vegyescsoportban arányosan oszlik meg a csecsemők és kistipegők száma, legjobb, ha a csecsemőket egy gondozónő látja el, a másik gondozónő pedig a kistipegőket. Ha viszont valamilyen beszoktatási vagy egyéb speciális okból mégis indokoltnak látszott a csecsemők megosztása a gondozónők között, akkor a gondozónők – különösen ha a csoportban a csecsemők létszáma magasabb – az egyes gondozási fázisokban előbb az idősebb gyermekeiket lássák el, és csak azután csecsemőiket, akiknek az ellátására így több időt tudnak szentelni.

2. A tipegőcsoport (18–24 hónapig)

Ebben a korban a gyermekek egyre önállóbbá válnak. Igénylik a gondozónő segítségét, de már szeretnek sok mindent egyedül megpróbálni. A gyermekeknek ezekre a kísérleteire mindig eleendő időt kell adni, mert a mozdulatok elsajátítása, azoknak gördülékeny láncolatává való alakulása sok próbálkozás eredményeként jön létre.

Étkezésnél az önálló evésre való tanításkor először egymagában ültetjük asztalhoz a gyermeket, azért, hogy evését a gondozónő teljes figyelemmel kísérhesse. Ekkor általában a kétkanalas módszert alkalmazzuk.

Következő fokozatként két gyermek étkezik egyszerre, egy asztalnál. Ezen a fokon csak akkor léphetünk túl, ha a két gyermek már megtanult önállóan enni.

A már önállóan evő gyermekek négyesével ülnek asztalhoz; ennél több gyermeket nem célzerű egy asztalhoz ültetni.

Az öltöztetés, lefektetés a befejezés sorrendje szerint követi az étkezést. Kezdetben egyszerre csak egy gyermeket öltöztet a gondozónő, hogy a gyermek a fokozottabb együttműködés révén a mozdulatokat, a sorrendet jobban megismerje. Később az étkeztetésnél említett fokozat szerint kettő, majd három gyermek együttes öltöztetésére kerülhet sor.

Az altatás az étkezési időhöz alkalmazkodik. Ennél a korcsoportnál még – a gyermekek fiziológiai állapota, idegrendszerük fáradékonysága miatt – délelőtti alvást is iktassunk a napirendbe.

A délelőtti és az ebéd utáni lefektetés időpontjánál ügyeljünk arra, hogy az egyes gyermek esetében, naponta megközelítően azonos legyen. Az alvás időtartamát illetően a gondozónőknek ismernie kell minden egyes gyermek napi alvásigényét, a gyermekek ébredési sorrendjéhez kell igazodnia a soron következő gondozási műveleteknek.

A szobatisztaságra való szoktatásnál a gondozónő egyszerre legfeljebb két gyermekkel foglalkozik a fürdőszobában. Egyiküknek felkínálja a bilít, miközben a másik kézmosására ügyel, vagy éppen a még pelenkát igénylő gyermeket tisztázza.

A levegőztetés fokozása érdekében a szabadban történő altatás mellett az udvari mozgásos tevékenységet télen is napirendbe kell iktatni, annál is inkább, mert sok bölcsődében a szabadban való altatás lehetőségei nem biztosítottak.

3. A nagycsoport (24–36 hónapig)

A gondozónői tevékenység fő jellemzője egyre inkább az irányítás és felügyelet. A gyermekek számára az események sorrendje ekkorra már annyira természetessé válik és beidegződik, hogy azokra már nem is kell külön figyelmeztetni őket. Ez egyszersmind egyre nyugodtabbá teszi a csoportot, minthogy az alkalmazkodás már lényegesen kevesebb energiát és odafigyelést igényel.

A *fürdőszobában* egyszerre három-négy gyereknél több ne tartózkodjon még a gondozónők ölelkezési idejében sem. A gyermekek önállóan használják a WC-t, egyedül mossanak kezet, arcot, egyedül fésülködnek.

Étkezés előtt a gyermekek segíthetnek a terítésnél oly módon, hogy mindegyik gondozónő a „saját” gyermekeivel terít. A gyermekek önállóan szednek a kánálótáliból, minden gondozónő a „saját” gyermekeinek étkezésénél felügyel. Igen lényeges a gördülékenység az ebédeltetés alatt. A hosszúra nyúló ebéidő során a gyermekek elfáradnak, türelmetlenné válnak, mindez kedvüket veszi az evéstől is – amellet, hogy az étel közben elhül, minőségi értéke csökken.

Étkezés után a gyermekek az elfogyasztás sorrendjében állnak fel az asztaltól, és folytatják a játékot.

Az udvari játéktevékenységet előkészítő öltöztetés alatt a rendelkezésre álló rövid idő ellenére is – még téli időben is – meg kell adni a gyermeknek az önálló próbálkozásra a lehetőséget. A gazdaságosabb időkihasználás érdekében ehhez az öltöztetéshez igénybe kell venni az összes rendelkezésre álló helyiséget (fürdőszoba, átadó, elkülönítő), minthogy ilyenkor a csoport valamennyi gondozónője jelen van; gondoskodni kell mindenütt a megfelelő bútorzatról (elegendő ülőalkalmatosság, lehetőség a ruhák elérhető magasságban való előkészítésére).

3–4 gyermek egyszerre öltözködhet, a gondozónő csak segít.

Az udvari játéktevékenység befejezésekor az egyik gondozónő gyermekei még kint játszanak, mialatt a másik gondozónő a fürdőszobába, majd onnan láncszerűen a csoportszobába kíséri „saját” gyermekeit. A fiatalabb korcsoporttal indulnak el először egyik gondozási egységen belül, majd őket az idősebb korcsoport követi. A felügyelet az udvaron állandóan biztosítva van.

Alvás alatt a gondozónők felváltva ügyelnek az alvó gyermekekre. Célszerű a lépcsőzetes munkaidőbeosztást úgy kialakítani, hogy a délutános gondozónőnek még egy csoporttársa tudjon segíteni az ébredő gyermekek ellátásában.

Alvás után hasonlóképp – ébredési sorrendben kelnek fel a gyermekek és mennek a fürdőszobába, majd pedig a csoportszobába játszani (fiziológiai szempontból sem célszerű, hogy az uzsonnáztatás közvetlenül kövesse a délutáni ébredést).

A gondozás folyamatos jellege tehát ennél a korcsoportnál is a várakozási idő kiküszöbölésével érhető el. A gördülékeny napirend ily módon sok hasznos időt szabadít fel, amit aktív alkotó játék tevékenységgel tölthetnek el a gyermekek.

V.

A TECHNIKAI SZEMÉLYZET FELADATAI

Miután a bölcsőde minden egységre összeállította napirendjét, ősszel, valamint minden változás esetén a bölcsődevezető, ill. a csoportvezető ismerteti a napirendet a technikai dolgozókkal, és annak összefüggéseit az ő munkarendjükkel. Így jobban össze utdják hangolni a feladatokat.

Feladatkörük általában: a tárgyi kellékek kikészítése, az ételek szállítása, az evőeszközök előkészítése, az edények mosogatása és tárolása, a textília mosásba adása ill. a tiszta textília bekészítése, a pelenkák öblítése és előáztatása, az ágyak előkészítése levegőn ill. szobában történő altatáshoz, valamint a helyiségek takarítása.

A textília átadása a kor a reggeli órákban ill. az altatási időben történjék, s a szennyes ruha leadása is az altatási időben ill. a munkaidő befejezésekor – azért, hogy az ne zavarja munkájában a gondozónőt.

Mint-hogy a gyermekekkel való bölcsődei foglalkozás szakmai ismereteket igényel, és mint-hogy a gondozónő–gyermek kapcsolat állandóságának megtartása igen lényeges: ezért a kisegítő és a technikai dolgozók gondozási műveleteket nem láthatnak el.

MÓDSZERTANI LEVÉL

JÁTÉKTEVÉKENYSÉG A BÖLCSŐDÉBEN

JÁTÉKTEVÉKENYSÉG A BÖLCSŐDÉBEN

A gyermek életében a bölcsődébe kerülés még a leggondosabb előkészítés mellett is törést jelent. De ma már több ismerettel rendelkezünk a bölcsődében nevelkedő gyermekről és nevelésének módszertanáról, mint a bölcsődék szervezése idején. Ezek az új ismeretek állandó korrekciókat hívnak életre, hogy a bölcsődében folyó gondozó-nevelő munka egyre jobban megközelítse az optimális családi légkörben felnövő gyermekek nevelését.

A 0–3 éves korú gyermek életének és nevelésének egyik fontos színtere a játék. A játék mint belső késztetésből fakadó, örömet adó tevékenység a gyermek napjának nagy részét tölti ki. Játék közben kielégíti aktivitás- és mozgásvágyát, érdeklődése önmaga és környezete iránt megkönnyíti a szocializáció folyamatát. Fontos jellemzője a játéknak a tevékenység, az alkotás öröme, a kellemes élmények újraélése, a megvalósulatlan vágyak játékban való realizálása. A játékban a gyermek levezeti és feldolgozza indulatait, félelmeit, és szavakban sokszor meg sem fogalmazható szorongásait.

Mindezek ismeretében nem közömbös, hogyan alakul a bölcsődében nevelkedő gyermekek játéktevékenysége. Sok bölcsődékben meghonosodott, hogy a gondozónők előre megtervezik a gyermekek játékát és az ezzel kapcsolatos játékmódot, noha a gyermeki játék egyik fontos ismérve az egyéni önálló kezdeményezés, a szabad választás lehetősége. A gondozónő a nap meghatározott szakában – az előre elkészített ütemterv szerint 10–15 nemritkán 20 perces foglalkozásokat tart a gyermekeknek. E módszer több néven is szerepel a köztudatban: tevékenységre serkentés, irányított foglalkozás. De bárminek is nevezzük, a gyermek fejlődése szempontjából káros. E foglalkozások óvodai mintára szervezik meg a gyermekek játéktevékenységét, figyelmen kívül hagyva azok életkorát és az arra jellemző sajátosságokat. Bár az Óvodai Nevelési Program (Budapest, Tankönyvkiadó 1973.) is határozottan leszögezi, hogy az óvodában is csak a középső csoportban (4–5 éveseknek) van kötelező foglalkozás, a kiscsoportosok (3–4 évesek) hetente két alkalommal kötetlen foglalkozásokon vehetnek részt.

A bölcsődében elterjedt irányított foglalkozás vagy játék veszélyét a következőkben látjuk: egyrészt a gondozónő csak az irányított játék idején próbál szoros kapcsolatot teremteni a gyermekkel, hiszen munkája eredményességét többnyire a szerint minősítik, hogy mennyire tudta „aktivizálni”, ill. bevonni a gyermekeket az általa elképzelt játékformába. E miatt a gondozás közben történő nevelésre, kapcsolatteremtésre kevesebb hangsúly esik. A felnőtt kettős magatartása nyomot hagy a gyermekben, s rendszerint nem is érti, hogy miért ez az igyekezet, hiszen a személyes kapcsolatfelvételre alkalmasabb gondozási munkák többnyire gyorsan személytelenül, mechanikusan zajlanak le ott, ahol a „foglalkozásokon” van a fő hangsúly. Másrészt a gondozónő figyelmét az ütemterv teljesítése köti le, s közben észre sem veszi, hogy ezzel korlátozza a gyermekek szabad, spontán játékát, önkifejezési lehetőségeit, s fennáll a veszélye annak, hogy a gyermek csak a felnőtt utasítására, kezdeményezésére fog játszani, mert a felfedezés öröme és lehetőségét a felnőtt magatartása elvette tőle. A játékra ill. a játékmódra vonatkozó útmutatás a gyermek játékát egysikuvá teszi, megfosztja önkéntességétől, a gyermek végül azt várja, hogy mindig a felnőtt segítsen, ő adjon útmutatást neki.

Hogy e kettős veszélyt elkerüljük, meg kell szüntetni a bölcsődékben a tevékenységre serkentés, az irányítás helytelen gyakorlatát. A gondozónő nem játszhat a gyermekek helyett. Hagynia kell, hogy a gyermekek önmaguk fedezzék fel a játéktárgyakban rejlő lehetőségeket. Így tehát megszűnik, hogy egy meghatározott játékkal csak a felnőtt által elképzelt módon lehet és kell játszani.

E korosztályok játékában „minden lehetséges”, a játéktárgyak különböző szituációkhoz alkalmazkodnak, így funkciójuk is változó.

De vannak olyan játékmódok, ill. játékszerek, melyek kifejezetten igénylik, hogy a gondozónő megmutassa a tárgyak helyes használatát, vagy elmondja, hogy mire jó az az anyag pl.: rajzoláskor a ceruzafogás megtanítása – miután megismerkedtek a helyes ceruzafogással, szebb rajtot készíthetnek – gyurmázásnál az anyag megismerése, gyöngyfűzésnél a szál használata.

De itt sem a tanításon van a hangsúly, a gondozónő tanácsot ad a gyermeknek, segítséget, hogy tevékenysége még több örömet okozzon. Ezeket a tanácsokat a gyermek nem köteles megfogadni, rajzolhat továbbra is a neki jobban tetsző módon. A gondozónőnek természetesen továbbra is vannak feladatai, melyek a nyugodt, elmélyült játékot, s az ehhez szükséges feltételeket biztosítják. A gyermek játékának minősége – elmélyültség, variációs gazdagság, időtartam stb. – elsősorban azon múlik, hogy hogyan érzi magát otthon és a bölcsődében.

Ahhoz, hogy a gyermekek játszani tudjanak, elegendő idő, megfelelő mennyiségű játék és elegendő hely kell. Ezekről naponta kell gondoskodnia a gondozónőnek, az életkornak és az évszaknak megfelelő napirend kialakításával, a szoba célszerű berendezésével, maximális térkihasználással, – sőt ha kell esetleg a játékot akadályozó tárgyak időleges eltávolításával. Itt jegyezzük meg, hogy a játéktevékenység alatt akár az asztalokhoz, akár a földre is le lehet ülni, a gyermekek maguk döntenek el, hogy hol kívánnak játszani.

Helytelen az a nézet, hogy az asztalt csak evésre lehet használni. Ebből természetesen következik, hogy a díszként kitett terítők feleslegesek.

A játékszerek mennyiségével kapcsolatban az a tapasztalatunk, hogy a hempergőbe (2X3 m²) 4 csecsemővel számolva, a nagy mozgást biztosító strandlabda, vagy úszógumi és a játszókendőkön kívül gyermekenként még kb. 2–3 játékszert érdemes beadni.

Természetesen a hempergő a csecsemők részére szolgál ébrenléti idő alatt mozgás és manipulációs helyként. Egy időben egyszerre csak 4 csecsemőt lehet a hempergőbe helyezni.

A tipegő korcsoportnál egy játékfésülésből annyi darabot célszerű venni, ahány fős a csoport, mert így sok felesleges konfliktust és fájdalmat előzhetünk meg.

Kb. 26 hónapos kortól általában elegendő a csoportlétszám 2/3-ára venni azonos játékot.

Megfigyeléseink szerint könyvből a tipegő és a nagycsoportban egyaránt legalább a csoport kétharmadának meg kell venni ugyanazt a könyvet.

A konstruáló építő játékoknál legalább két dobozzal, vagy csomaggal célszerű gyermekenként számolni.

A játékok egy részének mindig nyitott játékpolcon kell lennie, ilyenek a konstruáló-építő játékok, melyek a tipegők számára gyűjtögetésre is alkalmasak, a babák, kiskendők, képeskönyvek, közlekedési eszközök, s a szerepjátékokra alkalmas eszközök (nagycsoportban). A játék alatt a gondozónő nemcsak felügyel a gyermekekre, személye védelmet és biztonságot is jelent. A játék során keletkező konfliktusok megoldásában segítséget nyújt, feladata nem a mindenáron való igazságtéves. Segítséget nyújt, tanácsot ad, ha a gyermek igényli és kéri; vagy a tanácstalan, helyét nem találó gyermeknek elfoglaltságot javasol. De mindkét esetben vigyázni kell arra, hogy tapintatosan a háttérben maradjon, ellenkező esetben a gyermekek megszokják, hogy helyettük mindent elintézik. Így – ahelyett, hogy segítene a társas viselkedés szabályainak megtartásában – a gondozónő olyan függőségi viszonyt alakít ki, amelyben a gyermekek védtelenek és kiszolgáltatottak. A gyermek alapos ismerete kell ahhoz, hogy a gondozónő eldöntse, mikor pihen a gyermek és ezért nem csinál semmit – a gyermeknek is szüksége van lazításra – és mikor akadt el a játékban.

A játéksituáció adta lehetőségeket ki kell használni, ismeretek nyújtására, de ez mindig az egyes gyermeknek szóljon, sosem az egész csoportnak. Ha a gondozónő együtt játszik a csoportjában levő gyermekkel, akkor is a háttérben kell maradnia. Ügyeljen arra, hogy ne ő legyen a játék középpontjában, s bizonyos idő eltelte után lépjen ki a játékból.

Mindez nagy gyermekismeretet, pedagógiai rátermettséget és a gyermekcsoport szüntelen megfigyelését kívánja. Egyszerre kell figyelnie a csoportot s benne az egyes gyermekeket. Ez állandó figyelmet követel, de hisszük, hogy az eredményes munkának ez igen fontos építőköve. Figyelme arra is terjedjen ki, hogy játék nélkül sose maradjanak a gyermekek, a csecsemőknél az ébrenlevő gyermek hempergőbe kerüljön.

A gondozónőnek tudnia kell, hogy mely korcsoportnak milyen játékszereket kell adnia. Ennek tudatosnak és tervszerűnek kell lennie. Ennyiben, de csak ennyiben érvényesül a felnőtt irányítása. A Bölcsődék Országos Módszertani Intézete ehhez kíván segítséget adni a mellékelt táblázattal. A táblázaton 6 rovat van. Ebből az 1. ponttal jelzett rovatot előre kell elkészíteni az adott korcsoportra. A 2. és az 5. pontot a hónap zárása után, utólag tölti ki a gondozónő.

A 3. és 4. rovatot a hónap során folyamatosan jegyzi. E tervezés nem jelenti azt, hogy a gyermekek semmi mást nem kaphatnak meg, csak azt, amit a gondozónő előre beiktatott. A gyermekek játékra vonatkozó kérését teljesíteni kell. Ezt a 6. pontban a megjegyzés rovatban tünteti fel a gondozónő. Ha a hónap során valamilyen ok miatt – pl. balesetveszély, vagy más okok miatt – kiemel a csoportból játékot, azt is ebben a rovatban tünteti fel. Ide kerülnek a hónap során esetlegesen bekerülő, de előre nem tervezett játékszerek.

A bölcsőde vezetője minden hónap végén átnézi a táblákat és fölhasználja a tapasztalatokat a csoport játékkészletének összeállításához és a szükséges játékok beszerzéséhez.

A csoport megnevezése:

A legfiatalabb gyermek kora:

A legidősebb gyermek kora:

1.	2.	3.	4.	5.	6.
Egy hónapra tervezett játékszerek	Melyik játékkal játszottak a legtöbbet?	Mit játszottak a legtöbbszőr igényelt játékszerezrel?	Voltak-e konfliktusok, és milyen jellegűek a legtöbbszőr igényelt játékszerezrel kapcsolatban?	Legkevésbé használt játékszerek	Megjegyzés

JAVASLAT „SPECIÁLIS” BÖLCSŐDEI CSOPORTOK KIALAKÍTÁSÁRA

A diagnosztikai eljárások és a speciális kezelések tökéletesedése, és mind szélesebb körben való elterjedése, azt eredményezi, hogy olyan gyermekek is életben tarthatók és kortársaikhoz hasonlóan fejlődnek, akik azelőtt elfekvő intézetbe kerültek, vagy halálra voltak ítélve.

Ezek a gyermekek csak abban különböznek egészséges kortársaiktól, hogy speciális diétát, gondozást, vagy speciális kezelést igényelnek. Ez a tény meghatározta eddigi sorsukat, ugyanis a speciális feltételeket a család tudta biztosítani, így ezek a gyermekek nem kerülhettek gyerek közösségbe. Így módon ők mindig elkülönültek a közösségtől, korai fejlesztésük, rehabilitációjuk feltételei nem minden esetben voltak biztosítottak.

Államunk biztosítja, hogy a károsodott gyermekek szülei a gyermek 6 éves koráig kapják a gyermekgondozási segínyt, de úgy gondoljuk, hogy a családokon és a károsodott gyermekeken is segíteni tudnánk azzal, ha a bölcsődékben ezeknek a gyermekeknek a számára külön csoportokban, biztosítanánk gondozásuk és nevelésük feltételeit. Így ezen gyermekek szülei számára is biztosítanánk a választás lehetőségét: otthon maradnak-e gyermekükkel annak 6 éves koráig, vagy kérik bölcsődei felvételüket.

Jelenlegi helyzet

A somato-pszichés fejlődésben enyhe fokon elmaradt, retardált, lassúbb fejlődésű vagy koraszülött gyermekek, igény szerint jelenleg is elhelyezést nyernek a bölcsődei csoportokban.

Az enyhe fokon sérült gyermekek korai diagnosztizációs nehézségei miatt, ezeket a gyermekeket általában csak tartós bölcsődei tartózkodásuk során, a bölcsőde orvosa diagnosztizálja. Bár speciális fejlesztést nem igényelnek, lassúbb fejlődési tempójuk miatt, nem mindig zárkóznak fel 3 éves korukig, óvodáskorú társaik fejlettségi szintjére. Ezért ezen gyermekek számára, feltétlenül indokoltnak éreznénk bölcsődei tartózkodásuk 4 éves koráig történő meghosszabbítását.

Tapasztalataink szerint az egészséges, de koraszülött gyermekek számára is rendkívül kedvező fejlődési lehetőséget biztosít a bölcsődei kiscsoport. Általában 4 éves korokra felzárkóznak óvodás társaik fejlettségi szintjére, és eleget tudnak tenni a normál óvodai követelményeknek.

A speciális diétát igénylő gyermekek egy-egy kivételtől eltekintve, nem kerülnek bölcsődébe. Ezek a gyermekek azonban, ha diétájuk biztosított, egészséges bölcsődei csoportokban jól fejlődnek. Speciális diétájuk miatt, fejlődésük fokozottabb figyelemmel kísérése és esetenkénti egyéni foglalkozás szükséges.

A legnagyobb gondot ma azok a gyermekek jelentik, akik olyan mértékben károsodottak, hogy egészséges bölcsődei közösségbe nem helyezhetők, mert, *kiemelt egyéni gondozást, speciális fejlesztő foglalkozást igényelnek.*

Ezen gyermekek számára kislétszámú, speciális bölcsődei csoportok kialakításával, lehetőség nyílna, bölcsődei elhelyezésükre. Korai speciális fejlesztésük eredményesebbé tenné rehabilitációjukat, későbbi beilleszkedésüket, a különböző közösségekbe, és jelentős segítséget nyújtana a szüleik számára is.

Kislétszámú bölcsődei csoportba helyezhetők el:

- helyzetüket változtatni tudó, járóképes mozgásérültek,
- bizonytalan mozgásúak, akik enyhébb fokú mozgáskoordinációs zavarban szenvednek (könnyen elvesztik egyensúlyukat) ezért nagylétszámú csoportba nem gondozhatók. A különböző koordinációs zavar miatt, étkezésnél és a gondozási műveleteknél, kiemelt egyéni segítséget igényelnek.

Önállóságuk csak lassan fejlődik, lassan étkeznek, az ételt, folyadékot kilötyöggetik, bilin vagy WC-n, önállóan nem tudnak megülni, öltöztetésnél nem tudnak együttműködni, de sérülésük nem olyan mértékű, hogy speciális intézeti elhelyezést igényelnek.

- látási fogyatékos gyermekek közül, akik csökkent látók, illetve nagy dioptriás szemüveget viselnek, emiatt fokozott gondoskodásra és segítségre szorulnak,
- *hallás károsodottak*, akik hallókészüléket viselnek, illetve a hallásvesztés nem olyan méretű, hogy speciális intézeti elhelyezést igényelnek,
- *epilepsziás* betegek közül azok, akik a folyamatos gyógyszeres kezelés ellenére nem rohammentesek, de sürgős orvosi ellátást az esetleges roham ideje alatt nem igényelnek (pl. absence, vagy astaticus roham). Ezek a gyermekek azonban, a rövid tudatkiesések, váratlan elesések balesetveszélye miatt, gondosabb felügyeletet és ellenőrzést igényelnek, illetve az esetleges enyhe sérülések ellátásával a roham után, kiemelt egyéni foglalkozást (ölbevételt, vigasztalást, tisztátevést, külön gondozást) igényelnek.

Viselkedési zavarok alapján:

- a szorongó, sírós, ún, „neuropatha” csecsemő vagy kisdéd, aki nehezen adaptálódik a közösséghez, nagymértékű, erős kötődési igénye van, önállóan nem képes elfoglalni magát, kiemelt egyéni foglalkozást igényel. Elsősorban fokozott védelmet, bátorítást, közös, a felnőtellel együttműködve végezhető foglalkozást, játékot igényel.
- *nyugtalan, hipermotil*, figyelem koncentrációra képtelen gyermekek, akik csak egyéni foglalkozással fejleszthetők. A nagyfokú hipermotilitásuk miatt, nagyobb csoportban magára hagyva, zavarja a közösséget, állandó irányítást igényelnek.
- *agresszív, nyugtalan*, indulatos gyermekek, akik állandó egyéni terápiás foglalkozást igényelnek. Agresszív magatartásuk zavarja és veszélyezteti a csoportban élő társaikat és csak állandó egyéni terápiás foglalkozással lehet csökkenteni támadó magatartásukat, miközben fokozott figyelemmel kell védelmet nyújtani a többi gyermeknek.

Az, hogy egy gyermeknél az agresszív, indulatos viselkedés milyen mértékű egy közösségben, ezt rövid orvosi és pszichológiai vizsgálat nem képes megítélni, ezért ezeknél a gyermekek-nél csak tartósabb megfigyelés után dönthető el, hogy társaik veszélyeztetése nélkül, gondozhatók-e az adott közösségben. Ezeknél a gyermekek-nél tehát, a javasolt próbaidős felvételt, fokozottan figyelembe kell venni, továbbá egy adott csoportban, csak egy ilyen gyermek helyezhető el.

Bölcsődébe, speciális csoportba nem javasolható az a gyermek, aki:

- komplex károsodott (pl. M.Down)
- Cong, vitiumos, akinél keringési elégtelenség vagy ritmuszavar áll fenn.
- Látási fogyatékoságának mértéke meghaladja a gyengén látók Snellen értékét (5–15/ 5–50) A határértékek esetén külön indoklás alapján helyezhetők el.
- Hallási fogyatékoságuk mértéke eléri, vagy meghaladja a nagyothallás veszteségét és készülékkel sem korrigálható. (30–70 dB)
- Mozgáskárosodása (spasztikus, petyhüdt bénulás, végtaghiány) olyan fokú, hogy „lábra-állíthatósága” nem remélhető.
- Normálisan nem táplálható, vagy súlyos táplálkozási zavara van. (pl. nyelési, stb.)
- Korai csecsemőkori, epilepszia (nagyfokú szellemi retardáltság miatt) Csillapíthatatlan, gyógyszeresen nem beállítható, gyakori rohamokat mutató epilepsziás.
- *Oligofrén gyermekek közül:*
- idióták
- súlyos imbecilek (makro-mikri-hidrokefalia)

- *Viselkedési zavarok alapján aki:*
- normális körülmények között kontaktus képtelen
- extrém fokban nyugtalan, agresszív
- súlyos, mozgás-sztereotípiát mutat
- autisztikus és elmebeteg

A speciális csoport kialakításának feltétele

Általános szervezési feladatok:

A speciális csoport létrehozása azokon a területeken indokolt, ahol előzetes felmérés alapján az elhelyezési igény fennáll és az igénylők száma eléri a lehetséges csoportok minimális határát. Egy speciális csoportba minimum 3, maximum 6 gyermek helyezhető el.

Az igények felmérése alapján, a fogadó bölcsőde egészséges csoportjainak kialakítása lehetővé teszi, hogy a bölcsődei férőhely arányában, a 120%-os felvételt figyelembe véve, speciális csoport, vagy részleg kialakítása megtörténjen.

A speciális csoport működésére (tárgyi, személyi gazdasági feltételek) a kijelölt bölcsőde megfelel, és a működési feltételek az Eü. Minisztérium utasításainak megfelelnek, illetve tisztázottak.

Szükséges, az Eü. Minisztérium állásfoglalása arról, hogy egy károsodott gyermek két egészséges bölcsődei gyermek férőhelyét foglalja el. Számára a szükséges tárgyi és személyi feltételeket és pénzügyi alapokat biztosítani kell, és a bölcsőde kihasználtsági számításainál ezt figyelembe kell venni.

Ha a városban gyógypedagógiai óvoda működik, előzetesen írásban kell megállapodni a vezetőjével, hogy a speciális bölcsődei csoportba járó gyermeket, 4 éves korában a bölcsődéből áthelyezik az óvodába.

A szülő írásban vállalja, hogy ha gyermeke bölcsődei gondozásra alkalmatlan, illetve ha 4 éves korában normál vagy gyógypedagógiai óvodába nem helyezhető el, maga gondoskodik a további elhelyezéséről.

Szükséges a Működési Szabályzatban a felvételi idő és a bölcsődében eltöltött idő módosítása 3, illetve 4 éves korig.

Amennyiben a bölcsődében speciális csoport kialakításához nincs elegendő jelentkező, illetve csak 1–1 gyermek elhelyezését igénylik, körültekintő vizsgálat után, nem életkor szerinti, hanem fejlettségi szintjének megfelelő csoportba vehető fel úgy, hogy e csoport létszáma, 8 gyermeknél nem lehet nagyobb.

A felvétel menete

A speciális bölcsődei csoportba történő elhelyezéshez, a körzeti gyermekorvos, bölcsődeorvos és a gondozó kórház, vagy neurológus együttműködése és szakvéleménye szükséges.

Szükséges a speciális csoportba javasolt gyermekek egyéni vizsgálata, a szakintézet, vagy gondozóintézet javaslata, valamennyi zárójelentés, részletes anamnézis, valamint a gondozó intézet (neurológus) javaslata a gyermek kezelésére vonatkozóan (gyógyszer, gyógytorna, stb.)

A körzeti gyermekorvos a speciális csoportba javasolt gyerekekről a tapasztalatai alapján „megfigyelési lapot” tölt ki. Ezen megfigyelési lap, tartalmazza a gyermek születésétől eltelt időre vonatkozóan, a fejlődés irányát és tempóját, a szomato-pszichés fejlődésre vonatkozó rendellenes megnyilvánulásokat, valamint a jelen statuszt,

- a mozgásfejlődés jelenlegi szintjét
- kontaktus készséget és a szocializáció szintjét (beszéd)

- manipuláció fejlettségét, a gyermek játékát
- viselkedésének általános jellemzőit, gondozásának speciális módját (táplálás, alvás, stb.)
- a környezet, a szülők viszonyulását a gyermekhez, az esetleges környezeti ártalmakat (érzelmi elhanyagoltság, rossz szociális helyzet, stb.)

A fenti adatok alapján a bölcsőde orvosa a szülővel és a bölcsődével egyetértésben ideiglenes jelleggel veszi fel a gyermeket. A speciális helyzettől függően ez a feltételes felvétel 2–6 hónap. Ezen idő alatt a bölcsőde orvosa és a bölcsőde személyzete figyelemmel kíséri a gyermek beilleszkedését és fejlődését. Ha ezen idő alatt a gyermek a bölcsődét nem tudja megszokni, vagy olyan tünetek lépnek fel nála, melyek gondozását és fejlesztését lehetetlenné teszik, a bölcsődéből el kell távolítani.

A speciális csoportba felvett gyermekeknél fokozottabban figyelni kell arra, hogy probléma esetén a szülővel, illetve a gondozó intézettel a kapcsolatot gyorsan fel lehessen venni.

Nyitvatartás, csoport-kialakítás

A speciális bölcsődei csoportok működését, napi 6 órás nyitvatartással javasoljuk.

A magasabb családi pótlékra jogosultak a GYES fenntartása mellett, csak napi 4 órában vehetik igénybe a bölcsődei elhelyezést.

Egy speciális csoportba minimum 3, maximum 6 gyermeket lehet felvenni, 2 gondozónővel és egy technikai személyzettel.

A speciális fejlesztéshez esetenként szükséges, részállású konduktor, gyógypedagógus és pszichológus közreműködése is. A tárgyi feltételek kialakításához, – eltérően az egészséges bölcsődei csoportoktól, néhány speciális berendezés szükséges (ágyak, hempergők), valamint a csoportszobán kívül, külön háló, illetve alvószoba, ami több célra is alkalmas, így speciális, egyéni fejlesztő foglalkozására is.

A sérült gyermekek csoportba való elhelyezése nem igényel külön feltételt. A felsorolt sérülések típusai együtt, vegyes csoportban gondozhatók.

Az egyes csoportok kialakításánál, a gyermekek gondozásához szükséges feltételeket és a gondozási időt kell figyelembe venni, továbbá a berendezési tárgyak célszerű megválasztásával, helyigényüket és balesetmentes gondozásukat kell biztosítani.

Agresszív, indulatos, gyakori düh rohamokat produkáló, viselkedési zavarban szenvedő gyermekek közül azonban, társaikra való veszélyeztetettség miatt, egy-egy csoportban csak egy ilyen gyermek vehető fel, az állandó felügyelet igényével.

Gondozónők szakmai felkészítése

A sérült gyermekek bölcsődei gondozásához, hogy ezek a gyermekek ne csak „megőrizve” legyenek a bölcsődékben, hanem korai fejlesztésük valóban segítse fejlődésüket és sérülésük korrekcióját, szükségesnek tartjuk a gondozó személyzet (gondozónők, technikai) speciális felkészítését.

Az egészséges csecsemő és kisgyermek gondozására és nevelésére felkészített gondozónők, hogy feladataikat hivatásszeretetük mellett, szakszerűen is végezhessék, tanfolyam jellegű képzés keretében szükséges megismerniük a sérült gyermekek szakszerű ellátásának feladatait, valamint azokat a speciális ismereteket, amelyekkel valóban szakszerűen gondozni és fejleszteni tudják, a rájuk bízott gyermekeket.

Ezen tematika összeállításához, valamint az oktatáshoz szükséges, a különböző szakemberek együttműködése. (Orvos, Neurológus, konduktor, gyógypedagógus, pszichológus.)

A felkészítéshez szükséges feladatokban felajánlotta segítségét, a Heim Pál kórház neurológusa dr. Nauwirth Magdolna és a Gyógypedagógiai Főiskola tanszékvezető tanára dr. Lányi Miklósné.

A sérült csecsemő és kisgyermek fejlődésének irányáról és tempójáról, valamint fejleszthetőségének mértékéről, ebben a korai életszakaszban a szakszerű és sokoldalú vizsgálatok ellenére is, igen nehéz prognózist adni. Ebben a korai életkorban az egészséges fejlődő kisgyermek közösségi nevelésében is döntő az egyéni gondozás és foglalkozás, az egyszemélyi állandó kapcsolat kialakításának igénye.

Hasonló korú, sérült kisgyermek gondozásában és nevelésében, ez az igény, még fokozottabban jelentkezik. Szeretetteljes gondozásuk, fejlesztő igényekkel fellépő nevelésük a gondozónőktől még nagyobb érzelmi odafordulást és fokozott egyéni bánásmódot kíván. A bölcsődén belül működő speciális csoportok kialakítása, ezt az egyéni bánásmódot lehetővé teszi, ugyanakkor nem jelent hermetikus elkülönítést az egészséges közösségtől, hiszen a közös udvari élet, a bölcsőde egységes működése, lehetőséget teremt az egészséges társakkal való együttlétre.

Ugyanakkor, a különböző fejlődési szinten álló és különböző gondozási és nevelési feltételeket igénylő gyermekek nem akadályozzák egymás fejlődését.

A speciális bölcsődei csoportokban az egyes gyermekek fejlődési ütemétől függően, törekedni kell arra is, hogy ha lehetséges minél előbb áthelyezhető legyen a gyermek a bölcsődei egészséges csoportba, illetve 4 éves kora után, normál óvodai elhelyezésük lehetővé váljon.

FELELŐS KIADÓ: DR. POLONYI ERZSÉBET
A BÖLCSŐDÉK ORSZÁGOS MÓDSZERTANI
INTÉZETÉNEK FŐIGAZGATÓ FŐORVOSA
KÉSZÜLT A SPRINT-PRINT GMK KÖZREMŰKÖDÉSÉVEL
A SZABADSÁG MGTSZ NYOMDÁJÁBAN
GYÁL, – 84-423